

Noen ord om årsakssammenheng som ansvarsbetingelse i strafferetten.

Av cand. jur. FRIDTJOF LASSEN.

1. Innledning.

Årsak og årsakssammenheng taler man om i mange forbindelser. Ser man f. eks. på den alminnelige daglige sprogbruk; finner man ofte ord som »årsak«, »følge« og lignende. I naturvitenskapene spiller begrepene årsak og virkning en særlig rolle. Og spørsmålet om årsakssammenheng inntar en bred plass i logikken, hvor det filosofiske årsaksbegrep utformes.

Også rettsvitenskapen taler om årsak og følge, og drøfter hva årsakssammenheng vil si. Grunnen til dette er at man oppstiller årsakssammenheng som vilkår for enkelte rettsvirkninger. Vil man påvise nærmere når de nevnte rettsvirkninger oppstår, må man jo da undersøke hva der menes med årsakssammenheng. Det egentlige mål for rettsvitenskapens undersøkelse av årsaksproblemet, er ikke å utforme et filosofisk begrep, men utelukkende å klarlegge betingelsene for at visse rettsvirkninger skal inntre.

Da det er mange forskjellige rettsvirkninger som er betinget av en viss kausalsammenheng, har årsaksproblemet betydning på forskjellige felter av jussen, således i strafferetten, erstatningsretten og forsikringsretten (jfr. den såkalte kausalitetsregel i forsikringsloven). Den følgende fremstilling angår direkte bare strafferetten.

Det strafferettslige årsaksproblem gjør seg ikke gjeldende over hele strafferetten. En del av straffelovens bud rammer nemlig en bestemt oppførsel uten hensyn til om man kan påvise at denne oppførsel har hatt noen skadelig virkning i det konkrete tilfellet. Den som overtrer et slikt straffebud kan derfor straffes uten at der behøver å bli spørsmål om noen forårsakelse.

På mange punkter i strafferetten forlanges der dog en viss kausalsammenheng. I en rekke tilfeller krever loven en bestemt skadevirkning for at den straffbare handling skal anses fullbyrdet. Dette gjelder således ved de straffebud som etter beskrivelsen av gjerningsinnholdet inneholder tilføyelsen: »med den følge at . . .«. Jfr. straffelovens §§ 240, 274, 284 og 388. Videre gjelder det alle de tilfeller hvor en bestemt skadevirkning er gjort til et ledd i selve gjerningsinnholdet, hvilket viser seg enten ved at loven bruker uttrykksmåten: »hvored der voldes . . .« (jfr. f. eks. § 270), eller ved at straffebudet ganske enkelt retter seg mot en bestemt forårsakelse uten å spesifisere handlingen nærmere. Se f. eks. § 233, 1ste ledd: »Den, som forvolder en annens død, eller som medvirker dertil, straffes for drap med fengsel i minst 6 år«.

Hvis skadevirkningen uteblir i noen av de her nevnte tilfeller, eller hvis der ikke finnes å foreligge tilstrekkelig kausalsammenheng mellom gjerningen og skaden, kan gjerningsmannen i alle fall bare straffes for forsøk, altså mildere enn ellers, jfr. straffelovens § 51. Ofte går gjerningsmannen helt fri i disse tilfeller, idet forsøk er straffrit ved mange delikter, således ved de fleste forseelser (se straffelovens § 49, 2net ledd), og ved uaktsomhetsforbrytelsene (smlgn. § 49, 1ste ledd).

Ved en mengde delikter kreves altså en viss kausalsammenheng, dels som betingelse for at gjerningsmannen overhodet skal kunne straffes, dels som betingelse for at han skal rammes av en så høy straff som vedkommende straffebud angir. — For straffens størrelse kan spørsmålet om årsakssammenheng få betydning også derved at enkelte §§ inneholder særskilte bestemmelser om skjerpelse av den ordinære straff dersom forbrytelsen har en spesiell følge, jfr. f. eks. § 228, 2net ledd. — Endelig må nevnes at man for å straffe med virkning til en straffbar handling, pleier å oppstille som en betingelse at medvirkeren har satt en årsak til resultatet. Spørsmålet om medvirkning vil imidlertid ikke bli omtalt nærmere her. I det følgende has særlig for øye de tilfeller hvor en viss kausalsammenheng er nødvendig for at den straffbare handling skal anses fullbyrdet. I disse tilfeller regner man »årsakssammenheng« og »adekvans« som ansvarsbetingelser ved siden av de øvrige betingelser i strafferetten.

Årsaksproblemet er visstnok et av de emner i straffe-

relten som der har hvilt størst uklarhet over. Dette kan skyldes mange forskjellige omstendigheter. En av grunnene finnes antagelig i de terminologiske vanskeligheter. Det faktum at man taler om årsakssammenheng både i filosofien og i dagligtalen, kan således lett føre til forhastede slutninger. Videre oppstår det vanskelige spørsmål om »årsakssammenheng« kanskje kan bety noe annet i den juridiske terminologi enn ellers. — Vanskelighetene ved at årsaksbegrepet forekommer både i filosofien og i rettsvitenskapen, er antagelig blitt særlig store fordi den juridiske årsakslære til dels ble utformet på et tidspunkt da man i noen grad søkte å utlede rettsreglene ved aprioriske spekulasjoner. Det ligger jo nær å anta at man dengang ikke sondret særlig skarpt mellom filosofiske og rent juridiske betraktninger.

En annen grunn til årsaksproblemets uklarhet, er muligens den omstendighet at grensen mellom ansvarsbetingelsen årsakssammenheng på den ene side, og de øvrige ansvarsbetingelser på den annen, har vært svært utydelig, fordi disse øvrige betingelser først i den senere tid er blitt klart erkjent. Før ansvarsbetingelsene subjektiv skyld, rettsstrid og adekvans var utformet, var det en viss fare for at en person uten tilstrekkelig grunn skulle rammes av straffansvaret. Derfor prøvde man å forme ansvarsbetingelsen årsakssammenheng¹⁾ på en slik måte at denne ansvarsbetingelse medførte den rimelige begrensning av ansvarstilfellene²⁾. Det typiske eksempel danner *von Bar*: »Die Lehre vom Causalzusammenhange«, som utkom i 1871. — I våre dager må det anses på det rene at selv om en person har voldt skade på andres rettsgoder, kan han (som den alt overveiende hovedregel) ikke straffes uten når handlingen var rettsstridig, følgen påregnelig (adekvat), og gjerningsmannen har vist subjektiv skyld. Disse tre ansvarsbetingelser medfører, i alle fall i praktisk talt alle tilfeller, en rasjonell begrensning av ansvarstilfellene. Hvorledes man enn utformer selve årsakskravet, medfører m. a. o. de øvrige ansvarsbetingelser at man ikke risikerer å strekke ansvaret for langt. — Dette betyr imidlertid ikke at alle vanskeligheter er slutt, eller at årsaksproblemet nå er uten

1) I det følgende brukes betegnelsen »årsakskravet« om denne ansvarsbetingelse.

2) Jfr. *Jon Skeie*: Den norske strafferett, 1ste bind s. 279—280.

særlig interesse i rettsvitenskapen. Om man ved utformningen av årsakskravet ikke risikerer å strekke ansvaret for langt, kan man nemlig lett komme til å strekke det for kort. Hvis man stiller alt for strenge krav til den ansvarsbetingelse man kaller årsakssammenheng, kan det hende at man må frikjenne en gjerningsmann (eller i alle fall nøye seg med å straffe ham etter forsøksparagraffen) til tross for at hans handling i virkeligheten burde ha påført ham lovens fulle straff. Oppgaven er ikke lenger som på von Bars tid å gjøre årsaksbegrepet så snevert som mulig, for derved å undgå at en person skal trekkes til ansvar for de mest fjerntliggende og uforskyldte resultater av sin handlemåte. De øvrige straffebetingelser, som er langt hensiktsmessigere midler i denne henseende, gir her den tilstrekkelige garanti. Hovedsaken nå må derimot være å undersøke hvorvidt man kan undgå at årsakskravet leder til straffrihet i tilfeller hvor det vilde være rasjonelt og rettferdig å anvende straff.

2. Løsningsmetoden.

Ved siden av de øvrige straffebetingelser oppstiller man som nevnt også en betingelse som kalles årsakssammenheng. Det er innholdet av denne ansvarsbetingelse som skal undersøkes i det følgende.

Det er i første rekke ikke et filosofisk men et rent juridisk spørsmål som her foreligger. Hvilket innhold årsaksbegrepet har i logisk forstand, har ingen interesse i denne forbindelse uten forsåvidt det bidrar til å klarlegge den juridiske ansvarsbetingelse. — Nå kunne man innvende at »årsakssammenheng« i jussen ikke kan bety noe annet enn »årsakssammenheng« i filosofien, og at man derfor ved å klarlegge det logiske årsaksbegrep samtidig klarlegger den juridiske ansvarsbetingelse i tilsvarende utstrekning. Enkelte juridiske forfattere legger stor vekt på at årsaksbegrepet må være det samme overalt hvor det forekommer. Jfr. f. eks. en uttalelse av *Platou*: »Som oven antydnet er Kausalitetsproblemet det samme for alle Videnskaper, Aarsagsbegrebet er overalt det samme«¹⁾. I denne forbindelse er imidlertid en bemerkning av *Bierling* egnet til å skape

¹⁾ *Oscar Platou*: Forelæsninger over udvalgte emner av privatrettens alm. del, § 41, s. 534.

klarhet: »So wenig sich leugnen lässt, dass von ein und demselben Begriffe nicht mehrere inhaltlich voneinander abweichende Definitionen zulässig sind, so zweifellos ist es, dass mit demselben Worte sehr verschieden geartete Begriffe sich verbinden lassen.«¹⁾ Bierling synes her å ha truffet spikeren på hodet. Det som er gitt, er at man både i logikken og i rettsvitenskapen bruker betegnelsen årsakssammenheng. Derimot kan man ikke uten videre gå ut fra at dette ord dekker nøyaktig samme begrep i begge vitenskaper. I jussen er det jo tvertimot et alminnelig fenomen at man opererer med betegnelser fra andre livsområder men anvender dem i en noe annen betydning enn de har utenfor rettsvitenskapen. At man i rettsvitenskapen kaller en bestemt ansvarsbetingelse for »årsakssammenheng«, er derfor ikke noe avgjørende bevis for at denne ansvarsbetingelse er fullstendig identisk med begrepet årsakssammenheng i logisk forstand. Under disse omstendigheter kan man ikke i strafferetten nøye seg med å granske det filosofiske årsaksbegrep. Det er like viktig å undersøke om den strafferettslige ansvarsbetingelse i virkeligheten faller ganske sammen med dette filosofiske begrep.

Det er rettsordenen som bestemmer når en person er skyldig til straff. Det er således rettsordenen som er avgjørende for hvilke straffebetingelser man skal oppstille, og for det nærmere innhold av hver enkelt betingelse. Hvor man skal trekke grensen mellom de forskjellige straffebetingelser innbyrdes, er ganske visst bare et spørsmål om konstruksjon. Disse grenser er derfor rettsvitenskapen herre over. Men grensen mellom de straffbare handlinger på den ene side og de straffri på den annen, avhenger helt av den positive rett. Det samme gjelder naturligvis grensen mellom de grovere ansvarstilfeller på den ene side og de mindre grove på den annen. På dette punkt må vitenskapens oppgave være å finne fram rettsordenens bud og fortolke dem.

Likesom det er rettsordenen som sier at en gjerning må ha vært rettsstridig for å kunne medføre straff, er det rettsordenen som bestemmer at ingen kan trekkes til ansvar for en inntruffet skade hvis der ikke er »årsaks-

¹⁾ Ernst Rudolf Bierling: Juristische Prinzipienlehre, dritter Band (1905) § 33, s. 32 note 2).

sammenheng mellom vedkommende persons opptreden og skaden. På samme måte må det være rettsordenen som avgjør hvilke nærmere krav man skal stille til denne »årsakssammenheng«, forsåvidt som utformningen av ansvarsbetingelsen er et spørsmål om praktiske rettsvirkninger. Siden det endelige mål for vår undersøkelse ikke er å belyse et filosofisk begrep, men å klarlegge innholdet av en bestemt ansvarsbetingelse, må det riktige derfor være å søke løsningen ved en fortolkning av den positive rett. — At det juridiske årsaksproblem er et fortolkningsspørsmål, fremheves også av *Bierling*, s. 34, og *Hagerup*, i *Tidsskrift for rettsvitenskap* 1909 s. 314.

Når den positive rett er avgjørende for årsakskravets innhold er det nødvendig å undersøke hvilke rettsregler årsakskravet har sin hjemmel i. Undersøker man nå i straffeloven, ser man at der ikke finnes noen generell bestemmelse om årsakssammenheng. Man kan derfor si at hjemmelen til årsakskravet ligger i de spesielle straffebud som krever en bestemt følge eller virkning. At der f. eks. forlanges en viss kausalsammenheng for at fullbyrdet ran skal anses å foreligge, har hjemmel i straffelovens § 267, jfr. uttrykket: »hvorved der voldes . . . formuestap.« Tilsvarende stiller saken seg ved alle andre materialdelikter.

I de aller fleste tilfeller hvor loven krever en bestemt virkning, bruker den uttrykket »volde«, »forvolde« eller »bevirke«. Spørsmålet blir da hva som kan utledes av disse uttrykk. — Dette kunne kanskje synes enkelt nok: Ord som »volde« og »bevirke« angir tydelig at det er årsakssammenheng som kreves, og begrepet årsakssammenheng hører først og fremst hjemme i filosofien. Da skulle det likefrem følge av lovens egne ord at årsakskravet på alle punkter må avhenge av hva som er årsakssammenheng i filosofisk forstand.

Nå er situasjonen imidlertid den at der på flere punkter hersker stor uenighet angående det nærmere innhold av logikkens årsaksbegrep. Det er ikke noen bestemt, nøyaktig utformet filosofisk årsaksteori som er enerådende, ja ikke engang dominerende fremfor de andre teorier. Hvilken av de filosofiske teorier skulle det da være riktig å velge i rettsvitenskapen? Det kan vanskelig antas at lovens mening er å gjøre det strafferettslige ansvar avhengig av hvilken årsaksteori som til enhver tid nyder størst tilslut-

ning blandt filosofene. Like urimelig vilde det imidlertid være om juristene skulle være henvist til å dømme etter sin private oppfatning av de innviklede filosofiske kausalitetsproblemer.

Ytterligere komplisert blir spørsmålet fordi årsakssammenheng ikke bare omtales i vitenskapene, men som før nevnt også spiller en viss rolle i dagliglivets sprogbruk, hvor uttrykksmåten naturlig nok ikke svarer helt noyaktig til noen av de filosofiske teorier. Det ligger nær å spørre om loven ikke like snart må antas å henvise til den alminnelige naturlige sprogbruk, som til et strengt vitenskapelig begrep.

Pa grunnlag av disse betraktninger må det kunne sies at lovens ord »forvalde«, »valde« og »bevirke« ikke innebærer at det filosofiske årsaksbegrep ubetinget maa være avgjørende ved utformningen av ansvarsbetingelsen.

Heller ikke den alminnelige sprogbruk eller den naturvitenskapelige terminologi kan oppstilles som eneste rettesnor ved fortolkningen av lovens ord. Klarest er det at den naturvitenskapelige terminologi ikke kan være ubetinget avgjørende. Hvis både de filosofiske teorier og den alminnelige naturlige sprogbruk peker i en annen retning enn den naturvitenskapelige terminologi på et bestemt punkt, vilde det jo være åpenbart urimelig å legge den siste til grunn.

Noc rimeligere vilde det være å hevde at den normale, daglige sprogbruk skal være det eneste avgjørende ved fortolkningen av ordene »valde« og »bevirke«. Alminnelig fornuftig sprogbruk spiller jo, naturlig nok, en dominerende rolle når det gjelder lovtolkning i sin alminnelighet. Det vilde imidlertid ikke være tilfredsstillende å søke løsningen av ethvert spørsmål ved utelukkende å se hen til den alminnelige sprogbruk. Den alminnelige sprogbruk gir nemlig på mange punkter liten veiledning. Dette kommer f. eks. klart frem ved spørsmålet om undlatelse som årsak. I diskusjonen omkring dette spørsmål anfører forskjellige forfattere den alminnelige sprogbruk som argument for helt motsatte resultater. Således hevder *Skeie* at det er i strid med alminnelig sprogbruk å kalle en undlatelse for årsak til en fysisk forandring, (s. 281), mens *Hagerup* mener at den alminnelige oppfatning og uttrykksmåte nettopp trekker i retning av at en undlatelse kan anses som årsak¹⁾.

¹⁾ *Francis Hagerup*: Strafferettens alm. del, s. 164—165.

Man kan således overhodet ikke angi noen enkelt norm som skulle være ubetinget avgjørende ved fortolkningen av lovens ord »bevirke« eller »volde«. Skal man prøve å fortolke loven overensstemmende med ikke-juridiske oppfatninger av årsaksbegrepet, må man derfor ta hensyn til oppfatningen på flere forskjellige livsområder. Man kan ikke bare foreta en sproglig undersøkelse, eller bare bygge på filosofiske synspunkter, men må ta hensyn både til sprogbruken og filosofien. Hvor stor vekt man skal legge på hvert enkelt moment, fremgår imidlertid ikke av selve ordene »volde« og »bevirke«. Lovens uttrykksmåte gir i det hele tatt en meget beskjeden veiledning i det spørsmål som her behandles. Heller ikke lovens ordning forøvrig, gir sikre holdepunkter ved fortolkningen av årsakskravet.

Man kunne spørre om ikke løsningen bør søkes i den alminnelige rettsoverbevisning i samfundet. Når det gjelder et såvidt komplisert problem som det foreliggende, er det imidlertid naturlig å anføre hva *Arnholm* sier i forbindelse med emnet »*Condictio indebiti*«: »Den almindelige mann tør trenge adskillig rettleddning på dette område, om man skal kunne legge synderlig vekt på hans dom«¹⁾. Det kan heller ikke antas at en bestemt forståelse av lovens uttrykk er fastslått ved sedvanerett.

Under disse omstendigheter synes man å burde benytte seg av det fortolkningsprinsipp som går ut på at hvis loven er uklar eller unøyaktig, skal man i størst mulig utstrekning velge den forståelse som fører til de rimeligste og fornuftigste resultater i praksis. Dette prinsipp skulle få stor betydning ved det spørsmål som her behandles, siden lovens ord gir så rik anledning til usikkerhet og meningsforskjell med hensyn til årsakskravets nærmere utforming. I en spesiell relasjon anfører *von Bar* en setning som i virkeligheten bør tillegges gyldighet for hele det foreliggende emne: »Denn wo der Sinn des bestehenden Rechtes zweifelhaft ist, muss bei der Interpretation davon ausgegangen werden, dass es den Forderung des Lebens entsprechend, zweckmässig sei: Unvernünftiges darf doch dem Gesetzgeber nicht zugemuthet werden«. (s. 98).

Når man skal undersøke innholdet av årsakskravet, bør man derfor ta et visst hensyn til straffebudenes formål og

¹⁾ *Carl Jacob Arnholm*: Streiftog i obligasjonsretten, s. 189.

til praktiske hensiktsmessighetsbetraktninger overhodet. Selv om de filosofiske eller sproglige undersøkelser av årsaksproblemet trekker i retning av en bestemt løsning, kan man ikke uten videre gå med på løsningen hvis den må anses urimelig fra et praktisk strafferettslig synspunkt. I alle fall kan man ikke ubetinget godta altfor meningsløse eller urettferdige resultater.

På den annen side står man ikke helt fritt, slik at man på ethvert punkt kan utforme årsakskravet overensstemmende med rent praktiske hensiktsmessighetsbetraktninger. Når loven sier at et bestemt resultat må være »forvoldt» (»bevirket»), kan man ikke hevde at lovens krav er oppfylt i et tilfelle hvor det vilde være i direkte strid med enhver fornuftlig sprogbruk å si at der forelå årsakssammenheng. Dette må gjelde selv om der skulle være like stort behov for straff i et slikt tilfelle som i et tilfelle med utvilsom årsakssammenheng. Som eksempel kan nevnes at personen A gir B en gift som ubestridelig er sterk nok til å drepe offeret, og at en tredje person, C, stikker B ihjel for giften har fått tid til å virke. Hvis A ikke hadde noe som helst kjennskap til C's mordplaner, er C's handling en helt tilfeldig begivenhet fra A's synspunkt. Det er derfor neppe rasjonelt å straffe A mildere på grunn av C's handling. Allikevel er man nødt til å bedømme A's handling bare som forsøk på drap, fordi det vilde stride mot sikker sprogbruk å si at A har voldt B's død her. Det vilde ikke bare falle utenfor alle filosofiske årsaksteorier, men også komme på tvers av både naturvitenskapelig terminologi og alminnelig dagligtale om man sa at A hadde voldt B's død i det nevnte eksempel. I dette tilfellet er man derfor utvilsomt bundet av lovens ord. Her kan man anføre *Vinding Kruse*: »Ved mange almindelige Ord i Lovsproget ligger der naturligvis i selve den normale naturlige Sprogbrugs Forstaaelse af Ordet en bestemt Grænse for Fortolkningen. Og det kan ikke tilstedes Fortolkningen at afvige fra denne normale, naturlige Forstaaelse af Ordene, selvom der derved kunde opnaaes et Resultat, der bedre stemmer med Sagens Natur. Af Hensyn til Lovordenes Autoritet i Befolkningen maa Fortolkningen aldrig, selvom Formaalet er noksaa godt, fravige Ordgrænsen,; Ordene efter naturlig, normal Sprogbrug, overalt, hvor denne i Folkets Tale har en klar, bestemt Mening. Men paa den anden Side maa det

betones, at det i adskillige Tilfælde hænder at Ordet i sig selv er saa ubestemt i sine Konturer, at det naturlig lader Banen fri for de Løsninger, der stemmer med Sagens Natur.¹⁾

I det foreliggende emne er situasjonen den at loven bruker uttrykk hvis alminnelige sproglige betydning på enkelte punkter er usikker og omtvistet, men på andre punkter sikker. Derfor kan man for en del ta praktiske hensyn ved utformningen av årsakskravet, men må dog til en viss grad anse seg bundet. — Etter min oppfatning må den riktige forståelse av lovens uttrykk m. a. o. søkes i et dobbelt grunnlag: Fortolkningen må dels bero på sproglige og filosofiske undersøkelser, dels på strafferettslige hensiktsmessighetsbetraktninger.

I neste avsnitt skal omtales hvorvidt de synspunkter som er fremholdt i det foregående, leder til at de alminnelige filosofiske årsaksteorier må anses utjenlige i den strafferettslige vitenskap. At filosofiske spekulasjoner ikke i seg selv kan være ubetinget avgjørende ved fortolkningen av årsakskravet, har jeg allerede forsøkt å påvise. Men dermed er det jo ikke sagt at det filosofiske årsaksbegrep er ubrukelig i strafferetten. Det er bare hvis anvendelsen av dette begrep ikke stemmer med de juridiske hensiktsmessighetsbetraktninger og hensynet til den alminnelige sprogbruk, at det kan bli nødvendig å fortolke loven på en måte som avviker fra de filosofiske teorier.

3. *Det filosofiske årsaksbegrep.*

En filosofisk årsaksteori som i alle fall inntil den senere tid har hatt svært mange tilhengere, også blandt de juridiske forfattere, skriver seg opprinnelig fra *Stuart Mill*. Denne teori går i hovedsaken ut på at et faktum er årsak til et annet dersom dette annet faktum ikke ville ha inntrefft hvis det første ikke hadde foreligget. Etter denne lære er årsaken til et resultat identisk med betingelsen for at resultatet inntreffer. Teorien kalles derfor også betingelsesteorien.

Hvis betingelsesteorien ubetinget ble fulgt i strafferetten, ville det imidlertid kunne føre til enkelte høyst urimelige resultater. Man kan her benytte seg av et meget anvendt

¹⁾ *Vinding Kruse: Retskilderne (1938), s. 37.*

eksempel: To personer, A og B, skyter nøyaktig samtidig mot en annen person, og begge skudd er hver for seg nok til å drepe offeret. I dette tilfellet er ikke A's skudd årsak til døden, ifølge betingelsesteorien. Selv om A's skudd ikke var blitt avfyrt, vilde nemlig B's skudd ha medført at resultatet ble det samme. Men heller ikke B's skudd er årsak til offerets død. Selv om B hadde latt være å skyte, vilde jo A's skudd ha ledet til resultatet. Skulle man her følge Stuart Mills teori konsekvent, måtte man si at begge skudd sammen var årsak til offerets død. Hvis man nemlig samtidig tenker seg begge skuddene borte, må man trekke den slutning at drapet ikke vilde ha skjedd. Til tross for at loven bruker uttrykket: »den som forvolder en annens død«, synes imidlertid alle å være enige om at lovens krav skal anses oppfylt for hver enkelt av de to forbrytere fordi det vilde være helt urimelig om ikke begge forbrytere her skulle behandles som om han alene hadde skutt. På dette punkt trekker man altså inn et moment som ikke er av logisk, men nærmest av praktisk-juridisk art. Enkelte forfattere synes ganske visst å ville begrunne resultatet rent logisk. Således sier *Skeie*, etter å ha anført eksemplet med de to skyttere: »Det er åbenbart at begge må dømmes for fullbyrdet drap, selv om de ikke har handlet efter avtale. Det avgjørende er at handlingen x vilde ha medført samme endring, om den annen handling y ikke var utført.« (s. 277). Denne argumentasjon er visstnok i god overensstemmelse med forfatterens utgangspunkt. Den stemmer imidlertid ikke med betingelsesteorien. Den kan derfor ikke anvendes av betingelsesteoriens tilhengere. Det kan nemlig ikke være riktig å anvende én filosofisk teori på ett punkt og en annen filosofisk teori på et annet punkt. I filosofisk forstand kan »årsakssammenheng« bare være en eneste ting. Forsåvidt må man underskrive *Platons* ord om at »Aarsagsbegrebet er overalt det samme«. Når selv tilhengerne av betingelsesteorien er tilbøyelige til å se bort fra denne teori når det gjelder forannevnte eksempel, tyder dette på at man i virkeligheten ikke vil utlede rettsreglene bare på grunnlag av filosofiske undersøkelser, og at man ikke fortolker årsakskravet i fullstendig overensstemmelse med det logiske årsaksbegrep. Under enhver omstendighet synes eksemplet med de to skyttere å vise at man ikke kan anse betingelsesteorien for helt riktig i strafferettslig henseende.

Stuart Mills årsakslære er ikke enerådende i teorien. En annen hovedoppfatning går ut på at det er et mer naturvitenskapelig preget årsaksbegrep som må legges til grunn i strafferetten. Etter denne oppfatning er en begivenhet forårsaket av ethvert moment som har virket med i det hendelsesforløp som ledet til begivenheten. Etter denne lære er det ikke nok at et moment har været en nødvendig betingelse for resultatets inntreden. Skal et moment kunne karakteriseres som årsak, må det representere en positiv kraft, som har bidratt til å fremme resultatet. På den annen side er det heller ikke nødvendig at vedkommende moment har vært en virkelig betingelse for resultatets inntreden. Det er nok at vedkommende moment har spilt en rolle i den rekke av begivenheter som førte fram til resultatet, selv om det samme resultat også kunne tenkes som avslutning på en helt annen rekke av begivenheter. Ifølge denne teori kan aldri et negativt faktum karakteriseres som årsak. Et negativt faktum kan nemlig ikke sies å være en kraft som virker med i hendelsesforløpet. Denne omstendighet medfører at en undlatelse aldri kan regnes for årsak. Den samme omstendighet må også lede til at en handling som hindrer en motvirkende årsak, ikke kan sies å være årsak til at resultatet inntreffer. Som eksempel kan nevnes at A avholder B fra å redde den druknende C¹⁾. Man tenker seg videre at B virkelig vilde ha klart å redde C hvis ikke A hadde grepet inn. I relasjon til C's død har A her spilt den rolle at han hindret en motvirkende årsak. Etter en naturlig sprogbruk må man si at A voldte C's død. Men etter den årsaksteori vi her omtaler, kan det ikke sies at A har forårsaket drukningen. Ganske visst har A's positive inngripen forårsaket at B ikke reddet C. Dette non-factum kan jo imidlertid etter den nevnte teori ikke sies å ha forårsaket C's død. Men da kan heller ikke årsaken til dette non-factum sies å ha forårsaket døden. Imidlertid vilde det være urimelig om en person som hindrer en motvirkende årsak, aldri skulle kunne behandles som om han hadde forvoldt resultatet. En slik løsning vilde m. a. o. komme i strid både med de reelle hensyn og med den alminnelige naturlige sprogbruk. Når man følger de retningslinjer for fortolkningen som foran er utpekt, må løsningen under disse omstendigheter forkastes. Men dermed er det også

¹⁾ Smlgn. *Hagerup*, s. 164.

sagt at heller ikke den her omtalte årsaksteori kan tillegges ubetinget gyldighet ved fortolkningen av årsakskravet. Der finnes vel i det hele tatt ikke noen filosofisk årsaksteori som overalt fører til antagelige resultater i strafferetten. Hvis man vil bruke det filosofiske årsaksbegrep som utgangspunkt for den juridiske årsakslære, må dette begrep derfor på enkelte punkter korrigeres overensstemmende med de strafferettslige behov.

Ved å undersøke hjemmelen for den ansvarsbetingelse man kaller årsakssammenheng, og ved å anvende alminnelige fortolkningsprinsipper på de rettsregler som hjemmelen inneholdes i, er jeg således kommet til det resultat at ansvarsbetingelsen »årsakssammenheng«, til tross for sitt navn, ikke kan antas å falle helt sammen med begrepet årsakssammenheng i filosofisk forstand.

4. Ansvarsbetingelsens innhold.

I og med at de praktiske strafferettslige resultater ikke kan deduseres ut fra et filosofisk eller almengyldig årsaksbegrep, er det naturlig å gå over til en del spesielle spørsmål som foreligger i årsakslæren uten først å innlate seg på noen definisjon av lovens årsakskrav.

Når loven sier at en bestemt følge må være voldt, er det klart at man ikke kan straffe for fullbyrdet forbrytelse i et tilfelle hvor følgen faktisk ikke har inntrådt. Dette gjelder selv om det er helt tilfeldige omstendigheter som har hindret følgens inntreden. Lovens bestemmelser er helt klare på dette punkt; derfor kan praktiske hensyn her ikke få noen som helst innflytelse ved fortolkningen. Årsakskravet er altså ikke tilfredsstillt fordi om der er årsakssammenheng mellom handlingen på den ene side og en påregnelig, tenkt følge på den annen, dersom denne følge faktisk ikke inntreffer.

Like sikkert som at følgen virkelig må være inntrådt, er det at følgens faktiske inntreden må være fremkalt av gjerningsmannens handling. Selv om straffebedingelsene rettsstrid og påregnelighet er tilstede, de subjektive betingelser foreligger, og den skade som straffebedet omtaler, faktisk er inntruffet, kan gjerningsmannen allikevel ikke straffes for fullbyrdet delikt dersom det ikke nettopp er den ulovlige handling som har resultert i skadens inntreden.

Tvil oppstår først ved spørsmålet om når der kan sies

å foreligge årsakssammenheng mellom en bestemt handling og en faktisk inntruffet skade.

Som utgangspunkt for behandlingen er det praktisk å ta den logiske betingelsesteori, som er omtalt foran. Jeg skal i det følgende trekke fram en del logiske konsekvenser av denne teori, og undersøke hvorvidt disse konsekvenser også kan antas å stemme med lovens årsakskrav.

Betingelsesteorien går som før nevnt ut på at et faktum er årsak til et annet dersom dette annet faktum vilde ha uteblitt hvis ikke det første hadde foreligget. Når man skal finne ut om et moment er årsak til et annet etter denne teori, må man altså tenke seg det første moment borte, og prøve å forestille seg hva som vilde ha skjedd under denne forutsetning. Dersom det annet moment under den nevnte forutsetning må antas å ville ha uteblitt, er det første moment årsak til det annet. Hvis man derimot må gå ut fra at det annet moment vilde ha inntruffet allikevel, er dette moment ikke forårsaket av det første. Betingelsesteorien henviser således til en hypotetisk slutning, (smlgn. *Stang*, i hans behandling av erstatningsretten, s. 71). I enkelte tilfeller fører denne slutning til et uomtvistelig resultat. Det er f. eks. klart at man ifølge betingelsesteorien kan si at tilføringen av næringsstoffer er årsak til at et menneske opprettholder livet. Hvis vedkommende person ikke fikk næring, er det nemlig på det rene at han vilde dø. Ofte kan det imidlertid være tvilsomt hvilket resultat som er det riktige. Anvendelsen av betingelsesteorien støter nemlig på en dobbelt vanskelighet. Før det første skal man jo tenke seg et bestemt faktum borte. »Men hvad skal man så tenke sig i steden?» (*Stang*, s. 71).

Dernest er det ofte meget vanskelig å slutte seg til om resultatet vilde ha inntrådt under den forutsetning man oppstiller. (Jfr. *Stang*, s. 71—72). En slik hypotetisk slutning vil som regel inneholde et moment av usikkerhet, fordi man bare har en begrenset kunnskap om naturens og livets lover. — Fra et juridisk synspunkt synes det imidlertid ikke under noen omstendighet nødvendig at man foretar noen inngående granskning av disse problemer. Selv om straffebudene bruker ord som »volde« o. s. v., kan det nemlig vanskelig være lovens mening at straffansvaret skal avhenge av de mest skarpsindige deduksjoner. Hvis man prøver å fortolke loven overensstemmende med de mest innviklede filosofiske distink-

sjoner, vil fortolkningen få et subtillt preg som ikke kan anses å stemme med moderne fortolkningsprinsipper. Selv om man kommer til det resultat at betingelsesteorien helt eller delvis må godtas i strafferetten, er det derfor neppe grunn til å trekke teorien etter hårene. Kan man ut fra en alminnelig naturlig uttryksmåte si at resultatet ikke vilde ha inntrådt dersom den ulovlige handling hadde vært ugjort, bør det ikke anses nødvendig å gå nærmere inn på de filosofiske spørsmål som kan reises i denne forbindelse.

Også på et andet punkt kan betingelsesteorien volde vanskeligheter, nemlig ved spørsmålet om den nærmere bestemmelse av den virkning som omtales.¹⁾ Hvis en person dreper en annen, sier man at morderen forårsaker den annens død. Men det er klart at morderens handling ikke er årsak til at offeret i det hele tatt dør. Etter naturens orden hadde han jo i alle tilfeller måttet dø en gang. Dette eksempel viser at dersom man vil følge betingelsesteorien, må man spesifisere den virkning det spørres om. I eksemplet ovenfor kan man således si at uten A's handling vilde B ikke ha mistet livet »paa denne tid, på dette sted og på denne måte» (*Skeie*). Og dette må være tilstrekkelig. Ganske visst kan man ikke direkte utlede noe slikt av lovens ord. Etter § 233 kreves at »en annens død» er voldt. Det står intet om at døden må være forvoldt til en særlig tid eller på en bestemt måte. Når løsningsen allikevel er opplagt, er det fordi lovens regel vilde være uten mening dersom man fulgte betingelsesteorien strengt og tok loven på ordet. — Også når det gjelder denne spesifisering av virkningen, synes det forøvrig å være mest rasjonelt å henvise til et rimelig og fornuftig skjønn i hvert enkelt tilfelle.

Etter det som nettopp er sagt, kan der ikke under noen omstendighet bli tale om å tolke årsakskravet i helt nøyaktig overensstemmelse med betingelsesteorien. I det følgende skal det imidlertid undersøkes hvorvidt årsakskravet kan fortolkes slik at de enkelte resultater tilnærmelsesvis stemmer med betingelsesteorien. Først skal det da prøves om loven noen gang krever mer enn årsakssammenheng i betingelsesteoriens forstand. Dernest skal det undersøkes hvorvidt årsakskravet kan anses

¹⁾ Jfr. med det følgende: *Skeie*, s. 277.

tilfredsstillt selv om der ikke foreligger årsakssammenheng ifølge betingelsesteorien.

Det er utvilsomt forenlig med betingelsesteorien å anta at en psykisk påvirkning kan regnes som årsak til et skadelig resultat. Man kan jo lett tenke seg tilfeller hvor en skadehandling ikke vilde ha vært foretatt hvis ikke gjerningsmannen var blitt tilskyndet av en annen. I slike tilfeller er tilskyndelsen en betingelse for skadens inntreden og kan følgelig karakteriseres som årsak etter betingelsesteorien. — Helt tilsvarende betraktninger kan anføres om undlatelse som årsak. Man kan ofte si at en skade ikke vilde ha inntrådt dersom en bestemt undlatelse tenkes borte. Derfor synes det å være i god overensstemmelse med betingelsesteorien å hevde at en undlatelse kan bli å regne som årsak. At undlatelsen er et negativt faktum, kan neppe være noen avgjørende innvending mot å betrakte undlatelsen som årsak ifølge betingelsesteorien. Etter denne teori må det nemlig være like logisk uangripelig å tale om negative årsaker som å tale om negative betingelser.

Når det gjelder psykisk påvirkning, må det anses på det rene at en sådan også kan tilfredsstillte lovens årsakskrav. Derimot er det sterkt omtvistet om en undlatelse noengang kan sies å ha »forvoldt» eller »bevirket» en følge i lovens forstand. — Nå er naturligvis alle enige om at en undlatelse ofte maa straffes. Der er da også en hel del straffebud som uttrykkelig rammer undlatelser. Ifølge *von Rohland* har den norske straffelov i virkeligheten et større antall undlatelsesdelikter enn de fleste straffelover.¹⁾ Men de uttrykkelige bestemmelser om undlatelser strekker allikevel åpenbart ikke til. Her har man da grepet til enkelte skarpsindige konstruksjoner for å ramme undlatelsen, særlig ved læren om de såkalte komplementærhandlinger. Denne lære går i korthet ut på at mange positive handlinger bare kan tillates under forutsetning av at handlingen etterfølges av visse andre handlinger. Dersom disse andre handlinger (komplementærhandlingene) ikke foretas, kan gjerningsmannen straffes for de skadelige resultater som måtte inntre. Hvis en kirurg tar fatt på en operasjon, medfører dette således at han blir for-

¹⁾ Se: *Vergleichende Darstellung des Deutschen und Ausländischen Strafrechts*, (1908), s. 367.

pliktet til å fullføre operasjonen på forsvarlig måte, forbinde såret o. s. v., og at han trekkes til ansvar for følgene hvis han undlater dette. Dersom legen avbryter operasjonen, og pasienten forblør, kan legen straffes for drap. Konstruksjonen er her at det er legens positive handlinger som er de egentlige straffebeleggende omstendigheter. — Rent bortsett fra at denne konstruksjon virker nokså kunstig, kan det imidlertid ikke innses at den alltid fører til målet. Det regnes jo som en sikker regel at de subjektive straffebelegninger må foreligge i det øyeblikk gjerningsmannen gjør seg skyldig i den straffebeleggende opptreden. (Jfr. således *Skeie*, s. 405). Hvis man nå tenker seg at en kirurg hele tiden mens han arbeider, har til hensikt å gjennomføre operasjonen på vanlig måte, men at han så plutselig får en innskytelse og undlater å fullføre arbeidet, skulle han ikke kunne straffes for drap. Han har nemlig ikke vist subjektiv skyld saa lenge han foretok positive handlinger, men først da han forholdt seg passiv. — Imidlertid vilde det jo virke ganske meningsløst om man ikke skulle kunne straffe for drap i et tilfelle som det nevnte. Et så urimelig resultat kan vanskelig utledes av loven, selv om man forutsetter at en undlatelse aldri kan karakteriseres som »årsak« i vanlig forstand. Hertil kommer at der etter manges mening i virkeligheten ikke er noe i veien for å erklære en undlatelse for årsak, hverken etter et filosofisk eller et rent sproglig synspunkt. Etter betingelsesteorien må man således, som før nevnt, si at en undlatelse kan være årsak. — Alt i alt synes der å være overveiende grunner for å hevde at en undlatelse kan være årsak i lovens forstand. Derved undgår man det uheldige resultat at en forbryter må frifinnes ut fra den rent formelle begrunnelse at hans opptreden var en undlatelse og ikke en positiv handling.

Også på en rekke andre punkter oppstår spørsmålet om hvorvidt lovens årsakskrav er strengere enn betingelsesteorien. Man kan således spørre om årsakskravet bare er oppfylt dersom vedkommende handling umiddelbart har fremkalt den følge loven nevner, eller om også momenter som ligger lenger tilbake i hendelsesforløpet kan tilfredsstille lovens årsakskrav. De forskjellige filosofiske teorier er på dette punkt samstemmige i at også de fjernere momenter må betraktes som årsaker til resultatet. Man er enig om at enhver begivenhet ikke har én men en hel

rekke årsaker. Hva den alminnelige sprogbruk i dagliglivet angår, er situasjonen noe annerledes, for såvidt som man ofte er tilbøyelig til å fremheve ett enkelt moment som årsak til en hendelse. Det er imidlertid ikke alltid det siste moment i hendelsesforløpet man på denne måten velger ut. Hvis personen A anbringer en bombe blant en del oppstillede fyrverkerisaker, og der oppstår eksplosjon i det øyeblikk B setter en fyrstikk borttil for å starte fyrverkeriet, vil man etter naturlig sprogbruk snarere si at det var A som voldt eksplosjonen, enn B, til tross for at A's handling var et tidligere ledd i den rekke av momenter som førte til eksplosjonen. Heller ikke den alminnelige sprogbruk leder altså til at bare det siste moment i hendelsesforløpet bør anses som årsak. Under disse omstendigheter vilde det være liten mening i å hevde at loven krever umiddelbar forårsakelse, idet dette vilde føre til de mest urimelige resultater i praksis. På samme måte taler både logiske, sproglige og rent juridiske betraktninger for at også en indirekte forårsakelse må anses tillstrekkelig i strafferetten. Jfr. under avsnitt 3, hvor det er nevnt at den som hindrer en motvirkende årsak, bør anses for å ha voldt resultatet. Enkelte forfattere har hevdet at bare de virksomste betingelser for et resultat kan kalles årsak til dette. Disse forfattere mener at årsakskravet ikke er tilfredsstillet undtagen når gjerningsmannens handling har hatt en særlig betydning for resultatet. Denne oppfatning stemmer ikke med betingelsesteorien. Derimot har den en viss tilknytning til den alminnelige sprogbruk. Som før nevnt pleier man nemlig å velge ut en enkelt betingelse, og benevne denne ene betingelse som årsaken til resultatet. Og den betingelse man velger ut, er vel nettopp den som naturlig kan kalles den »virksomste«. Noen helt sikker veiledning kan man imidlertid neppe finne i sprogbruken. Tenker man således på det foran nevnte eksempel med bomben og fyrverkeriet, vil vel de fleste mennesker si at bare A (som anbragte bomben), har voldt eksplosjonen, mens enkelte andre sannsynligvis vil holde på at også B (som tendte fyrverkeriet), har voldt eksplosjonen, men at han »ikke kunne noe for det« (det vil si at han ikke har vist subjektiv skyld). Under disse omstendigheter må man kunne ta et visst hensyn til rent praktiske, juridiske betraktninger ved fortolkningen. Det må her anses klart at praktiske hensyn ikke tilsier en begrensning av årsaksbegrepet som den nevnte.

Tvert imot vilde det være urimelig om en person ikke skulle kunne dømmes for et materialdelikt i et tilfelle hvor hans handling har betinget følgen, og de øvrige vilkår for straffansvaret er tilstede. Straffebetingelsene rettsstrid, adekvans og skyld medfører jo som tidligere nevnt den hensiktsmessige begrensning av ansvarstilfellene. At man på grunn av en unøyaktig og vaklende sprogbruk skulle behøve å fortolke lovens uttrykk »volde» og lignende på en slik måte at ansvarstilfellene ble ytterligere begrenset, kan vanskelig antas. Den oppfatning at bare de virksomste betingelser kan oppfylle lovens årsakskrav, må derfor forkastes. Man kan overhodet ikke bedømme kausaliteten etter hvor stor rolle vedkommende moment har spilt i hendelsesforløpet. En anvendelse av dette prinsipp har man når en person anses for å ha voldt en annens død til tross for at offerets ualminnelig svake konstitusjon var av vesentlig betydning for resultatet. Ved første blick kunne denne løsning synes urimelig, men ved nærmere ettersyn skifter man oppfatning. Selv om årsakssammenheng antas å foreligge, kan jo ikke gjerningsmannen rammes hvis ikke ansvarsbetingelsene rettsstrid, adekvans og skyld er tilstede. En særlig interesse har det på dette punkt at man krever adekvans: Dersom det var upåregnelig for gjerningsmannen at hans handling skulle medføre døden, kan han ikke straffes for drap.

En begrensning av det årsaksbegrep som betingelsesteorien oppstiller, har man ikke bare prøvd å gjennomføre på grunnlag av logiske eller sproglige betraktninger. Man har også bevisst forsøkt å konstruere et juridisk årsaksbegrep som er snevrere enn det logiske og sproglige. Som eksempel kan nevnes læren om at bare menneskelige handlinger bør anses som årsak i juridisk forstand. Det kan imidlertid ikke innses hvilke fordeler denne begrensning av årsaksbegrepet skulle medføre. Uansett om man holder på det ene eller andre årsaksbegrep, er det jo ikke annet enn menneskelige handlinger det er tale om å knytte straffansvar til. I det hele tatt synes enhver begrensning av det årsaksbegrep som betingelsesteorien oppstiller, å være enten urimelig eller overflødig. Urimelig er en begrensning hvis den medfører en sterkere innsnevring av ansvarstilfellene enn den som følger av betingelsene rettsstrid, adekvans og skyld. Selv om den alminnelige sprogbruk skulle peke i retning av en slik begrensning, synes

sprogbruken i alle fall ikke å gi så sikker veiledning på dette punkt at man bør føle seg bundet til å godta praktisk uheldige resultater. Overflødig er en begrensning av årsaksbegrepet dersom den ikke fører til andre resultater enn de andre ansvarsbetingelser. I så fall har begrensningen ingen praktisk betydning. Og heller ikke fra et teoretisk synspunkt kan det anses som noen fordel å knytte ansvarsbegrensningen til årsakskravet i stedet for til de øvrige ansvarsbetingelser.

I det foregående er omtalt hvorvidt lovens årsaksregler krever mer enn årsakssammenheng i betingelsesteoriens forstand. I det følgende skal undersøkes om årsakskravet i noen grad må anses tilfredsstillt selv om der ikke foreligger årsakssammenheng etter betingelsesteorien.

Selv om en rekke av omstendigheter har ledet til et bestemt resultat, har disse omstendigheter ikke forårsaket resultatet ifølge betingelsesteorien, dersom det er sannsynlig at en annen rekke av omstendigheter vilde ha medført samme resultat. Her kan anføres et eksempel fra *Skeie* (s. 278): »Lægen F har ordinert en fosforholdig medisin for barnet B. Det tåler den mengde som resepten lyder på. Etterat denne er brukt, går barnets far til lægen F og får en ny resept på samme medisin og kvantum. Denne resept blir imidlertid ikke brukt. Barnets mor har nemlig allerede hentet ny forsyning, idet hun har fått apoteker A til å ekspedere den gamle resept uten påtegning fra F. Under den videre kur dør B av fosforforgiftning. A's handling er årsak til døden, uaktet det er utvilsomt at foreldrene vilde ha skaffet sig samme kvantum medisin ved hjelp av lægens nye resept (og fortsatt kuren), om A ikke hadde ekspedert den gamle«. Det er utvilsomt det rimeligste at apotekeren A i strafferettslig henseende behandles som om han har forvoldt B's død i dette eksemplet. Selv om det var aldeles på det rene at B's død vilde ha inntrådt på nøyaktig samme måte og til akkurat samme tid selv om A ikke hadde ekspedert den ufornyede resept, vilde det ikke være rimelig om A skulle undgå ansvaret. Skulle man følge betingelsesteorien i dette tilfellet, måtte man imidlertid si at A ikke hadde forvoldt B's død. Spørsmålet blir da om det er forenlig med lovens ord »forvoldte« å anse årsakskravet tilfredsstillt i et slikt tilfelle. Det synes å være i den beste overensstemmelse både med naturvitenskapelig terminologi og med alminnelig sprogbruk å si at apoteke-

ren A har forvoldt B's død i det nevnte eksempel. Men da må lovens ord utvilsomt fortolkes på tilsvarende måte, siden dette samtidig fører til de beste praktiske resultater. Det er da også en utbredt oppfatning innen rettsvitenskapen at man kan anse årsakskravet tilfredsstillet i et slikt tilfelle hvor vedkommende moment har spilt en rolle i hendelsesforløpet, selv om resultatet også kunne tenkes inntrådt etter et helt annet hendelsesforløp. Allerede *Glaser* var inne på denne oppfatning. Jfr. en uttalelse i »Abhandlungen aus dem österreichischen Strafrechte« (1858): »Zeigt sich dagegen, dass, diesen Menschen einmal vom Schauplatze des Ereignisses hinweggedacht, der Erfolg gar nicht eintreten konnte, oder dass er doch auf ganz anderem Wege hätte eintreten müssen, ¹⁾ dann ist man gewiss vollkommen berechtigt, den Erfolg jenem Menschen zuzurechnen, ihn als die Wirkung seiner Thätigkeit zu erklären.«²⁾

En tilsvarende oppfatning har *Hagerup*: s. 154, note 6, og *Skeie*: s. 277—278 (jfr. det nettopp anførte eksempel med apotekeren). Den nevnte oppfatning må utvilsomt kunne karakteriseres som gjeldende rett. Etter min mening bør man imidlertid ikke forsøke å begrunne denne oppfatning utelukkende ved hjelp av filosofiske undersøkelser. Skulle man la det filosofiske årsaksbegrep være avgjørende, måtte man etter mitt skjønn snarere komme til det motsatte resultat, fordi dette ville stemme best med den filosofiske betingelsesteori, som synes logisk uangripelig. Når jeg allikevel slutter meg til den foran nevnte oppfatning, er det nettopp fordi jeg mener at det filosofiske årsaksbegrep ikke kan være det eneste avgjørende ved fortolkningen av lovens ord »forvolde« og »bevirke«. Også sproglige betraktninger og rent praktiske hensyn må tillegges en viss vekt, og disse faktorer trekker som nevnt i en helt annen retning enn betingelsesteorien ved det her omtalte spørsmål.

Konklusjonen av det som her er utviklet, må være at mens loven ikke på noe punkt krever mer enn årsakssammenheng i betingelsesteoriens forstand, krever den på et vesentlig punkt mindre enn årsakssammenheng etter betingelsesteorien.

¹⁾ (uthevet av meg).

²⁾ citert hos *von Bar*, s. 4 note 2.

5. Definisjon og betegnelse.

Når ansvarsbetingelsen »årsakssammenheng« ikke faller helt sammen med et gitt årsaksbegrep utenfor jussen, oppstår spørsmålet om man utelukkende er henvist til å prøve forskjellige praktiske tvilsspørsmål i årsakslæren, slik som foran er gjort, eller om man også kan oppstille en definisjon på den kausalsammenheng som loven krever.

Man ser straks at det er vanskelig, for ikke å si umulig, å gi en definisjon som er helt nøyaktig og uttømmende. Imidlertid kan man jo stille seg en mer beskjeden oppgave, og prøve å oppstille en definisjon som i alle fall passer i svært mange tilfeller, og som derfor kan tjene som en slags skjematisk fremstilling av ansvarsbetingelsens innhold. Naturligvis vil der ikke under noen omstendighet kunne bli tale om å trekke praktiske konsekvenser av en definisjon man oppstiller på disse premisser. Definisjonen vil i utpreget grad få karakteren av et teoretisk hjelpemiddel. Derfor bør det ledende synspunkt ved utformningen av definisjonen antagelig være at den skal være noenlunde enkel, samtidig som den i flest mulig tilfeller stemmer med de praktiske resultater som finnes å være de riktige. Ser man på de alminnelige årsaksteorier under denne synsvinkel, synes betingelsesteorien å passe godt på de fleste punkter. Som før omtalt bør nemlig ethvert moment som har betinget resultatet, også anses for å ha »forvoldt« dette i lovens forstand. På ett punkt passer det imidlertid bedre å definere lovens årsakskrav overensstemmende med den mer naturvitenskapelig pregede oppfatning av årsaksbegrepet. Det er jo tidligere nevnt at den tilstrekkelige kausalsammenheng bør anses å foreligge når et moment har virket med i hendelsesforløpet, selv om der også kunne tenkes en annen rekke av hendelser som vilde ha medført samme resultat til tross for at vedkommende moment ikke inngikk som et ledd i dette tenkte hendelsesforløp. I slike tilfeller må årsakskravet anses oppfylt enda betingelsesteorien ikke er tilfredsstillet. Under disse omstendigheter kunne det kanskje være hensiktsmessig å oppstille en slags kombinasjon av de to nevnte årsaksteorier. Definisjonen kunne da f. eks. gis følgende form: Den kausalsammenheng som loven krever, foreligger med hensyn til ethvert faktum eller non-factum som har spilt en rolle i den rekke av positive og negative momenter som ledet til resultatet.

Til tross for at årsakskravet bør holdes skarpt adskilt fra de andre straffebetingelser: adekvans, rettsstrid og subjektiv skyld, er det som ofte nevnt nødvendig å utforme betingelsen slik at den ikke svarer nøyaktig til det logiske årsaksbegrep. Det ligger da nær å spørre om ikke denne ansvarsbetingelse bør karakteriseres som juridisk årsakssammenheng. Man har her to muligheter. Enten må man si at det ikke er årsakssammenheng i logisk forstand som kreves, men årsakssammenheng i juridisk forstand — altså »juridisk årsakssammenheng«. Eller også får man si at den betingelse som kreves, ikke er årsakssammenheng rett og slett; betingelsen faller ganske visst i hovedsaken sammen med årsaksbegrepet, men krever på enkelte punkter noe mindre enn årsakssammenheng. Hva man derimot ikke kan gjøre, er å fastholde at det utelukkende er et rent filosofisk eller sproglig årsaksbegrep strafferetten opererer med, samtidig som man delvis utformer ansvarsbetingelsen etter rent juridiske hensiktsmessighetsbetraktninger. Hvilket av de to ovenfor nevnte alternativer man skal velge, blir et terminologisk spørsmål. Uttrykket »juridisk årsakssammenheng« har den ulempe at det kan virke kunstig og til dels forvirrende; og hvis man snakker om »årsakssammenheng« rett og slett, ledes tanken alt for lett hen på det rent filosofiske årsaksbegrep. På den annen side er det gammel skikk og bruk å si at det er årsakssammenheng loven krever, slik at det turde være vanskelig å innføre en helt forskjellig uttrykksmåte. Under enhver omstendighet er det klart at man må ha en betegnelse på ansvarsbetingelsen. Det beste vilde kanskje være om man nøyde seg med å si at loven krever »en viss kausalsammenheng«. Uten å komme i for sterk strid med den vanlige terminologi, vilde man derved antyde at ansvarsbetingelsen ikke svarer helt til begrepet årsakssammenheng i logisk, naturvitenskapelig eller alminnelig sproglig forstand.